

- 2** ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ДОПОМАГАЄ ПЕДАГОГАМ
Підласий А. І.

- 16** ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМИ ЗАКЛАДАМИ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА РОЗБУДОВИ НОВОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ
Баршовець Н. П., Наумчик І. В., Савицька Н. М., Власенко О. М.

- 36** УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗШИРЕННЯ ЙОГО
ФІНАНСОВОЇ АВТОНОМІЇ
Драганчук А. В.

- 50** УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ ТА АКАДЕМІЧНА АВТОНОМІЯ
Козлюк О. І.

- 52** РОЗВИТОК КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ
В УМОВАХ АВТОНОМІЇ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ
Минюк С. В.

- 53** ОРГАНІЗАЦІЙНА АВТОНОМІЯ ЯК ІМПЕРАТИВ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
Огородник М. І.

- 55** ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА ЗАСАДАХ БАЛАНСУ ПРАВ,
ОБОВ'ЯЗКІВ І ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ
Морозов Д. О.

- 59** ОСОБЛИВОСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У 2019/2020 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ
Упорядник Василенко Н. В.

- 90** ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ЯК ВИД АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
Григораш В. В.

Листопад 2019 КАЛЕНДАР КЕРІВНИКА

Узгодження розкладу
уроків, гуртків,
графіків, планів

Шкільні предметні
олімпіади

Організація
внутрішнього аудиту

Розроблення внутрішньої
системи забезпечення
якості освіти

В. В. Григораш, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри наукових основ управління Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ЯК ВИД АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Реформування галузі освіти в Україні зумовлює зміни в управлінні закладами освіти, зокрема й контрольню-аналітичній діяльності їхніх керівників. У Законі України «Про освіту» з'явилося поняття «аудит». Так, інституційний аудит визнано елементом системи зовнішнього забезпечення якості освіти. У той же час розвиток світової системи освіти пов'язаний із упровадженням системи освітнього аудиту, який можна здійснювати у двох формах — внутрішній і зовнішній. Для керівника закладу освіти важливо створити систему внутрішнього освітнього аудиту, яка забезпечить надходження релевантної інформації про освітній процес і його результати, необхідної для прийняття раціональних управлінських рішень. Зазначимо, що сучасний підхід до управління закладом освіти передбачає відповідність системи управління вимогам сучасного менеджменту (раціональність, валідація освітніх процесів, об'єктивність тощо). Отже, розвиток системи внутрішнього освітнього аудиту в закладі загальної середньої освіти є суттєвим напрямом реформування освітньої галузі. Внутрішній аудит має прийти на зміну контрольню-аналітичній діяльності керівника закладу освіти в класичному розумінні цього напрямку управлінської діяльності. Контрольню-аналітичній діяльності керівників закладів освіти постійно приділяли увагу провідні науковці в галузі освіти. Останні дослідження в цій царині знань присвячені інституціалізації освітньої (зокрема управлінської) діяльності, упровадженню технології педагогічної експертизи, використанню кваліметричного підходу в оцінюванні якості освіти, освітнього процесу, професійної компетентності педагогів і керівників закладів освіти [17, 24, 29, 66].

Термін «аудит» традиційно використовували в економіці відносно бухгалтерських документів. Проте останнім часом цей термін широко використовують у галузі освіти, що пов'язано зі спробою створення системи управління якістю

освіти, орієнтованої на міжнародні стандарти серії ISO, TQM.

У цих стандартах визначено такі *вимоги*:

- × перевірка всіх аспектів діяльності та процесів системи якості закладу освіти;
- × планування аудитів;
- × документування результатів перевірки;
- × компетентність аудиторів;
- × проведення за результатами аудитів аналізу системи якості з боку адміністрації; своєчасне виправлення невідповідностей.

Як відомо, аудит може бути операційним, фінансовим і на відповідність вимогам. Зупинимося на останньому виді аудиту. Під час аудиту відповідності встановлюють ступінь, із яким система якості зрозуміла, впроваджена й дотримана персоналом (фактичне виконання персоналом вимог, установлених у документації на відповідність якості освітньої діяльності).

Мета аудиту на відповідність вимогам — перевірка дотримання персоналом правил і процедур, визначених вищим керівництвом. Перевірки на відповідність призначені для виявлення дотримання організацією конкретних правил, законів, пунктів договорів, які впливають на результати діяльності.

За документами Міжнародного інституту внутрішніх аудиторів, внутрішній аудит — це незалежна діяльність в організації з перевірки й оцінювання її роботи у власних інтересах.

За Міжнародним стандартом аудиту 610 («Розгляд роботи внутрішнього аудиту»), внутрішній аудит — це діяльність підрозділу клієнта з оцінювання роботи суб'єкта, перевірки й моніторингу адекватності та ефективності систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю.

За іншими міжнародними стандартами, внутрішній аудит — це організована суб'єктом, діюча в інтересах керівництва, регламентована внутрішніми документами система контролю.

Ми визначаємо внутрішній аудит як адміністрування, що забезпечує оцінку освітньої

діяльності та якості освіти загалом і за окремими структурними підрозділами, напрямами, суб'єктами педагогічного процесу.

Цей вид діяльності має низку суттєвих характеристик:

- ✘ незалежність (створення організаційної структури внутрішнього аудиту, якій надані достатні для забезпечення самостійної діяльності повноваження);
- ✘ об'єктивність (індивідуальні якості внутрішнього аудитора — компетентність, неупередженість в оцінках і висновках та використання методик, що дозволяють послабити суб'єктивність аудитора);
- ✘ результативність (надання замовникам аудиту об'єктивного аналізу освітньої системи, процесів, результатів і розроблення консультацій із питань підвищення ефективності діяльності).

З організаційної точки зору, аудит — це:

- ✘ діяльність із надання незалежних та об'єктивних оцінок і консультацій, спрямованих на вдосконалення діяльності закладу освіти;
- ✘ незалежне оцінювання результатів освітнього процесу;
- ✘ моніторинг освітньої діяльності та її результатів, установлення відповідності нормативним вимогам.

Основними об'єктами внутрішнього аудиту є виконання окремих функціональних завдань управління, розроблення й перевірка інформаційних систем організації.

Слово «аудит» походить від латинського «*audit*», що означає «він слухає», «слухач». Це підкреслює особливу довірливість у взаєминах аудитора та клієнта, уважність, доброзичливість, співчутливість, зацікавленість у справах клієнта, який звернувся за послугами до аудитора.

Ширше тлумачення ролі й місця аудиту в системі економічних відносин дає Комітет Американської бухгалтерської асоціації з основних концепцій обліку (*American Accounting Association – AAA – Committee on Basic Auditing Concepts*), утворений 1971 року, який стверджує, що «аудит — це системний процес отримання й оцінювання об'єктивних даних про економічні дії та події, що встановлює рівень їх відповід-

ності визначеному критерію і представляє результати зацікавленим користувачам» [1, с. 17].

Заслугове на увагу думка Е. Аренса і Дж. К. Лоббека щодо визначення сутності аудиту: «Аудит — це процес, за допомогою якого компетентний незалежний працівник нагромаджує й оцінює свідчення про інформацію, яка підлягає кількісній оцінці та належить до специфічної господарської діяльності, щоб визначити й виразити у своєму висновку ступінь відповідності цієї інформації встановленим критеріям» [4, с. 23].

Ми вважаємо правильнішим визначення поняття «фінансового аудиту», яке запропоноване в Законі України «Про аудиторську діяльність»: «Аудит — це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти й відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам» [25, с. 1].

Управлінський аудит — це процес вивчення й оцінювання господарських явищ і фактів із метою надання рекомендацій управлінню суб'єкта господарської діяльності щодо економічного й ефективного використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, досягнення кінцевого результату та програмних цілей.

Отже, можна визначити аудит як діяльність зі збирання й оцінювання інформації (фактів), що стосується (стосуються) функціонування і стану організації, яка здійснюється компетентною незалежною особою.

Незалежно від підходу до аудиторської перевірки, особливостей використання аудиторських процедур аудитори, крім основних завдань, зобов'язані виконувати функціональні завдання. Національним нормативом аудиту № 1 «Мета та завдання проведення аудиту» [43] визначено такі функціональні завдання: коригування, оперативного контролю, стратегічні.

Завдання коригування передбачає, що аудитор дає керівництву підприємства (замовнику) ті чи інші вказівки й рекомендації щодо можливого виправлення виявлених суттєвих помилок у системі бухгалтерського обліку та звітності.

Завдання оперативного контролю аудитор вирішує в тих випадках, коли він співпрацює із суб'єктом

перевірки протягом тривалого часу, на основі довготермінового договору. При цьому аудитор має можливість здійснювати перманентну (безперервну) аудиторську перевірку підприємства-замовника протягом усього контрольованого звітного періоду.

Стратегічні завдання здебільшого виникають у процесі надання аудиторських послуг. До стратегічних завдань аудитора можна віднести: проведення стратегічного аналізу, складання фінансових прогнозів, визначення стратегії та перспектив розвитку підприємства.

До загальних завдань аудиту доцільно відносити:

- * розроблення внутрішньоорганізаційних нормативів аудиту;
- * складання робочих документів аудитора;
- * розроблення типового плану і програми аудиту;
- * складання тестів системи внутрішнього контролю.

Часткові завдання аудиту залежать від виду аудиторських послуг.

Крім перевірки системи бухгалтерського обліку та підтвердження реальності й достовірності фінансової звітності, як зовнішні, так і внутрішні аудитори виконують різного роду послуги. Це, зокрема, аналіз системи обліку і внутрішнього контролю, консультації з питань менеджменту, маркетингу, розроблення проектів управлінських рішень, проведення оперативного, ретроспективного і стратегічного аналізу, розроблення прогнозів, аналіз стану та ін.

Метою аудиту є зниження інформаційного ризику (вірогідності того, що у звітах (перш за все, фінансових) містяться неточні або хибні для їх користувачів відомості) та розроблення рекомендацій із приведення функціонування організації в нормативний стан і підвищення ефективності діяльності.

Функції аудиту:

- 1) збирання інформації про основні аспекти діяльності організації (бухгалтерський облік, нормативна документація);
- 2) оцінювання кожного аспекту діяльності за критеріями:
 - * нормативність діяльності (чи відповідають документи організації діючому законодавству);

- * повнота (чи всі напрямки діяльності реалізовано);
- * точність (відсутність помилок у документах, узгодженість різних документів);
- * наявність і порядок зберігання матеріальних об'єктів (інвентаризація);
- * дотримання термінів діяльності (час виконання окремих дій, режим роботи відповідно до нормативів);

- 3) формулювання висновків про рівень функціонування установи, кваліфікацію персоналу та рівень контролю за діяльністю організації.

Види аудиту (за змістом):

- * операційний (оптимальність технології управління організацією (використання сучасних методів контролю, планування, організації, аналізу) з окремих аспектів діяльності);
- * нормативний (відповідність діяльності діючому законодавству — звітність, правове поле, виконання рішень органів управління та адміністрації);
- * фінансовий (виконання та цільове використання бюджету, бухгалтерський облік, облік і використання позабюджетних коштів).

Види аудиту (за метою):

- * ініціативний (за замовленням адміністрації організації з метою виявлення недоліків і вдосконалення діяльності);
- * обов'язковий (щорічна перевірка фінансової діяльності, передбачена для бюджетних установ, а також для тих організацій, які використовують бюджет або можуть порушити права клієнтів і споживачів (кредитні спілки, страхові компанії, біржові, інвестиційні, благодійні фонди, комунальні підприємства, спільні з державними чи комунальними підприємства). Також обов'язковий аудит можна проводити за рішенням правоохоронних органів чи суду.

Види аудиту (за об'єктом):

- * основні матеріальні активи (засобів, коштів): склад і структура майна, умови зберігання й експлуатації, система контролювання за збереженням майна, підтвердження первинних даних внутрішнього контролю щодо наявності основних засобів, правильність оформлення обліку та передання (руху)

майна, правильність оцінювання амортизації обладнання та переоцінювання майна за останній рік (як правило, лінійний принцип — зменшення вартості відповідно до строку використання (повної зношеності) або зменшення вартості відповідно до обсягу виконаних робіт чи випущеної продукції (якщо передбачено використання обладнання на певний обсяг роботи, наприклад, ксерокс), правильність оформлення ремонту й обслуговування основних засобів, оцінка якості попередньої інвентаризації, цільове використання основних засобів (чи передбачено нормативами наявність і порядок використання того чи іншого майна (в освіті, наприклад, вимоги до обладнання кабінетів), оцінка термінів використання майна відповідно до нормативів, правильність списання й утилізації, оцінка оптимальності використання майна (використовується / не використовується, ефективно / неефективно); ведення інвентарних книг, порядок придбання основних засобів (тендер / прямі поставки, бюджет / позабюджет, подарунки / придбання), формування первинної вартості засобів (особливо позабюджет, без тендера, подарунки, благодійність), наявність і правильність оформлення оренди майна, обґрунтованість передання майна в оренду (особливо для бюджетних установ);

- ✘ нематеріальні активи: права патентовласника; промисловий зразок; корисна модель; виключне право на комп'ютерні програми та бази даних; право на топологічні схеми, товарний знак, репутація тощо. В освіті, зокрема, — авторські програми;
- ✘ матеріально-виробничі запаси (сировина, готова продукція, видаткові матеріали).

Етапи аудиту:

- ✘ попереднє знайомство аудитора з клієнтом;
- ✘ підписання угоди про аудит;
- ✘ проведення аудиторської перевірки;
- ✘ підготовка аудиторського звіту.

Докладніше опишемо етап проведення аудиторської перевірки. Адже бажано, щоб традиційна система інспекторських перевірок (експертиз, атестації тощо) в закладі освіти максимально

відповідала загальним вимогам внутрішнього аудиту. Отже, на етапі проведення аудиторської перевірки здійснюють оцінювання потреб суб'єкта й об'єкта перевірки (складання карти потреб), формування аудиторської групи (комісії), планування аудиту.

На початку перевірки проводять нараду з планування аудиту за участю членів аудиторської групи:

- ✘ розроблення загальної стратегії аудиторської перевірки (мета, завдання, зміст, методи);
- ✘ обсяг і характер процедур: типи аудиторських процедур, використання засобів і результатів внутрішнього контролю, тестування засобів внутрішнього контролю, використання спеціалістів і ресурсів системи внутрішнього аудиту (якщо така є);
- ✘ постановка завдань, розподіл обов'язків, узгодження графіка, термінів, досягнення єдиного розуміння виду та складу результатів.

Загальний план аудиту містить:

- ✘ мету;
- ✘ обсяг робіт;
- ✘ засоби і прийоми перевірки та фактори, які обумовили їх вибір;
- ✘ інформацію про склад аудиторської групи (чисельність, кваліфікація);
- ✘ порядок інструктажу членів групи;
- ✘ порядок здійснення контролю за діяльністю аудиторів із боку керівника групи;
- ✘ порядок оформлення робочої документації;
- ✘ порядок надання методичних консультацій керівником групи з питань практичної реалізації аудиторських процедур;
- ✘ порядок оформлення особливої думки аудитора;
- ✘ терміни і графіки виконання перевірки;
- ✘ необхідні витрати ресурсів часу і праці;
- ✘ склад робочих документів, які мають бути оформлені.

Бажано, щоб загальний план був узгоджений із об'єктом перевірки.

Далі складають програму та графік проведення аудиторських процедур.

Програма аудиту — це детальний перелік аудиторських процедур, необхідних для реалізації плану аудиту. З одного боку, це детальна ін-

струкція для аудитора, з іншого — засіб контролю за виконанням аудитором своїх обов'язків. Програма складається з окремих підпрограм відповідно до напрямків аудиту. Як правило, програму затверджує керівник аудиторської фірми та керівник аудиторської групи. Проте міжнародний стандарт не передбачає порядку затвердження програми аудиту. Загалом програма містить такі елементи:

- ✘ перелік аудиторських процедур із зазначенням термінів;
- ✘ методичний матеріал (тести, анкети, протоколи тощо);
- ✘ характер аудиту (вибірковий чи системний);
- ✘ методи аудиту;
- ✘ визначення конкретних виконавців процедур, залучення персоналу організації;
- ✘ визначення форм звітності за кожною процедурою.

На початку перевірки необхідно оцінити наявну систему контролю за об'єктом: результативність попередніх спостережень і рішень, наявність системи відслідковування основних проміжних результатів діяльності, якість аналітичної діяльності керівництва, контроль за окремими напрямками діяльності, рівень моніторингу результатів тощо. У разі підтвердження надійності попередньої системи внутрішнього контролю проводять вибіркиму перевірку даних. У разі виникнення сумнівів щодо об'єктивності даних попереднього внутрішнього контролю планують детальне й повне вивчення предмету аудиту.

Власне реалізація програми аудиту здійснюється залежно від результатів аналізу попередніх перевірок (повна чи часткова аудиторська процедура, пріоритетне оцінювання окремих аспектів діяльності, відмова від проведення аудиту за наявності достатньої вторинної інформації).

По закінченні аудиторської процедури розробляють підсумковий документ (звіт, довідки, проект рішення, план удосконалення тощо).

Аудиторський звіт (висновок) — це документ, який містить у встановленій формі думку аудитора про вірогідність звітності й відповідність порядку ведення документації нормативним вимогам, чинним на час перевірки. Звіт має юридичне значення для всіх юридичних і фізичних осіб, органів державної влади й управління, судових органів.

Розглянемо етапи підготовки звіту.

1. Обговорення й урегулювання спірних питань, суттєвих розбіжностей між отриманими результатами та результатами внутрішнього контролю, результатами, отриманими з різних джерел або різними аудиторами.
2. Урегулювання аудиторських ризиків.
3. Опис додатків до звітнього документу.
4. Загальний аудиторський аналіз результатів перевірки (загалом — діяльність нормативна / ненормативна, суттєві недоліки / дріб'язкові помилки, кваліфікація персоналу й адміністрації достатня / недостатня).

Структура звіту може бути такою.

1. Назва документу: «Аудиторський висновок (звіт)».
2. Вступ: точна назва організації, юридична адреса, телефони, статус, номер, дата видачі й найменування органа, який видав ліцензію, термін дії ліцензії, назва і № свідоцтва про реєстрацію аудиторської організації.
3. Аналітична частина:
 - ✘ адресат аналітичної частини, найменування об'єкта аудиту;
 - ✘ оцінка системи внутрішнього контролю (розподіл обов'язків щодо контролю за роботою персоналу, планування контролю, оптимальність методів контролю, якість звітних документів, результативність (вплив на результати) та ефективність контролю);
 - ✘ оцінка нормативності діяльності організації (дотримання основних законів та інструкцій; наявність необхідних документів);
 - ✘ оцінка відповідності діяльності й результатів нормативним вимогам (відповідно до структури організації та напрямків діяльності).
4. Заключна частина «Висновок аудиторської організації»:
 - ✘ формулювання виявлених порушень і недоліків із посиланням на відповідні нормативні документи;
 - ✘ рекомендації керівництву щодо шляхів усунення недоліків;
 - ✘ особливі думки аудиторів.

(Далі буде.)